

POLEPSZENIE (60) *sb n*

-enie (56), -enie (4).

o oraz pierwsze e jasne; -en- (9), -én- (1); -en- : -én- *SarnStat* (2:1); końcowe e pochylone.

sg *N* polepszerii(e) (9). ◇ *G* polepszenia (29); -ą (28), -(a) (1). ◇ *D* polepszeniu (8). ◇ *A* polepszenie (11); -é (3), -(e) (8). ◇ *L* polepszeniu (3).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde* bez cytatu s.v. *polepszyć*.

I. Rzeszownik od „polepszyć” (21) :

1. Zmianienie na lepsze, poprawienie; correctio *Mącz*, *Cn*; *emendatio* *Modrz*, *Cn*; *emenda* *BartBydż*; *mutatio (in melius)*, *refectio* *Cn* (19) : *Emenda*, *polyepszenye*, *przemynnosc*, *naprawyeny* *BartBydż* 47b; *Correctio*, *Poprawienie/ Polepzenie*. *Mącz* 350b.

a. Pod względem moralnym (15) : *A* ták trzebác polepzenia/ Lepzszego niż małz ćwiczzenia/ *By* pozbełá [młodość] fwyh páratow/ *A* ftrzegłá ftráfzych mándatow. *BielKom* E3.

polepszenie czyje (1): *Ale* pokázuie/ iż nic tákowego dziać fię nie ma przeto/ áby fię kto włafney krzywdy pomścił: áni bez rozładku/ y chęci zbáwienia y polepzenia tych/ ktore karzą dla przykłádu innych. *WujNT* 233.

W połączeniach szeregowych (2): *Abowiem* każde piśmo od *Bogá* nátnhione/ *pożyteczne* ieft ku náuczaniu/ ku karaniu/ ku polepffeniu [*ad corripiendum*]/ ku ćwiczzeniu fpráwiedliwóści *Leop 2.Tim* 3/16; *RejPos* 119v.

Zwrot: »dać polepszenie« (1): *Dzyefyąta* reguła fzwýatófzczy yefth dacz polepzenye blyfznyemu *PatKaz III* 148v.

Wyrażenia: »obyczajow polepszenie« (1): *Ale* do tego niech przyftąpi żywotá y obyczáiw náfzych polepzenie [*vitae et morum nostrorum emendatio*] *ModrzBaz* 127v.

»polepszenie żywota (swego)« = *vitae emendatio* *Modrz* [szyk 9:2] (11): *MurzHist* B3v; *MurzNT* 11; *BibRadz Ez* 18 *arg*; *RejPos* 119v, 247v; *BiałKat* 376; *A* práwie vczynek ten/ tylko vzywác Sákrámentu/ mieli zá odpufzczenie grzechow/ chocia też y vmyfłu dobrego niebyło ku polepzeniu żywotá. *WujJudConf* 221v; *RejPosWstaw* [21³]; *ModrzBaz* 71, 127v; *Iż* pokutá (to ieft fkruchá ferdeczna/ ábo žal zá przefzłe grzechy/ z vmyfłem żywotá polepzenia) y przede krztem/ ludziom dorofłym ieft potrzebna *WujNT* 16.

Szereg: »poprawienie i polepszenie« (1): *Ieft* tedy *Pokutá* prawdzíwé á vprzémé náwrócenie grzefzného człowieká ku pánu *Bogu*/ [...] y omiérzenie złości fwoich/ z pewnym vmyfłem poprąwienia y polepzenia żywotá fwoiégo. *BiałKat* 376.

b. Poprawienie tekstu lub wypowiedzi (2) :

Szereg: »poprawa i polepszenie« (1): *Wfzákże* iż ftany tychże *Kfięftw* przerzeczonych [...] lepiéy fie rozmyfłiwzy ná niektóre *Artykuły* w tymże *Przywileiu* [...] wypifáné/ przez *Posły* fwe ná ninieyfzy *Séym Wálny Koronny Wárfzáwki* poftáné/ [...] téy poprąwy y polepzenia/ która níżey ieft nápiáná/ prošili. *SarnStat* 1216.

a. Figura retoryczna (1) : *Correctio* *figura apud Rhetores*, *Quae tollit id quod dictum est, et eo aliquid magis idoneum reponit* [*Cicero, De oratore* 3, 204], *Polepzenie*. *Mącz* 350b.

2. *Zadoścuczynienie* (2) : iż gdy który obywatél Królestwa nálezego o włápienie dzieięćin y innych rzeczy kościelnych opánowanié [...] ísprawiedliwie będzie zakłét: á takąwą klátwę dłużey niż rok práwny vpomie będzie ná łobie nošíł/ áni by ítárał fie do rámieniá świętáy mátki Kościoła przywrócić/ y zá wyłtępek łufzného polepźzenia vczynić [*pro excessu, debitom emendam exhibere JanStat* 243]: tedy [...] włytyki dobrá onégo ruchomé y nieruchomé [...] máią byđz wzięte *SarnStat* 190 [*idem*] 898.

II. *Rzeczownik od „polepszyć się” (lub też być może od „polepszyć” w kontekstach pozwalających na dwojaką interpretację): zmiana na lepsze, poprawienie się* (39) : [wosk] bącząc fie łam miękkiego/ Przyrodzenia bárzo mdłego: Więc áby tákież twárdym był/ W pięć fie między gárnce rzućił. Tám fie náthychmiałt roztopił/ Bytności z żywotem pozbył: Odítąpił od przyrodzenia/ Przetoż nie miał polepźzenia. *BierEz* Pv; *MurzHist* L3.

polepszenie za czym [= wskutek czego] (1): Kędy Pan [...] w Vrzędniku [...] wátpi [...] álbo łam álbo pilnego łługę w nayspilnieyszą robotną chwilę ku Vrzędnikowi przyítáwić ma pamiętáć: w rok polepszenie ma byđz/ zá doyrzeniem. *GostGosp* 150.

a. *Pod względem moralnym* (27) : Ale ty miłóciwy boże ktobie fie vciekám [...]. Proífę łafki ímilowaniá ij odpulfćzeniá/ gotowam na polepśfenijé/ anij chcę od posłuffeńftwa odstępitz. *OpecŻyw* 46; *Resipiscentia*, Polepźzenie/ vpámiętánie/ odítánie od złoścý. *Mącz* 368b; *Prot* A2; *ModrzBaz* 52v, 81; íeft y drugie mieyfce gdzie też złe nięwiáfty rozgámi karzą/ y pokutámi rozmáitými do polepźzenia przywodzą. *ReszHoz* 131; *WerGośc* 269; *ArtKanc* N7v, N8; Day Pánie ábym przyítóynie/ y częłto łerce moie do ćiebie obrácał/ á niedoítátki moie/ z zálem y z łercem do polepźzenia w myśli moiey rozbierał. *LatHar* 22, 69, 131; *PowodPr* 7, 56.

polepszenie przez co (1): ktorými łłowý wyrázone íeft zupełne do Bogá ták wiárá iáko vczyńkami náwrocenie/ y práwdziwe przez pokutę polepźzenie *PowodPr* 66.

polepszenie czyje [w tym: G sb i pron (4), pron poss (2), ai poss (1)] (7): *OpecŻyw* 145; Stégo włyítkiégo/ co tu pán Chriítus/ napitanié obłudnych vczniów íanowych powiedziáíl/ dlá nauki i polepźeniá nálezego/ [...] obáczmy náprzóđ/ ífz [...] *MurzNT* 38v; *GliczKsiąż* G3; *RejPos* 342v; *WujJud* 260; Zyczliwość śwá przeciw im/ y ítáránie łwe o nich pokázuie. [...] Y iáką wziął poćiechę/ w wielkich łwych vcífkách/ z ich polepźzenia. *WujNT* 2. *Cor* 7 *arg*; Polepźzenie Krześciáńłkie pierwřzá ná nieprzyáćielá obroną. *PowodPr* 80 *marg*.

W przeciwstawieniu: »polepszenie ... gorsze« (1): Rozrywká y baczenie pełne łá telknice. Láłká chce polepźzenia/ my w gorłze śpięłzimy *GrabowSet* L2.

[Zwrot: »wziąć polepszenie«: Niecham Mięšopustu tego. Polepszę żywota swego. (–) Dajci to znać, miły panie. Abyś wziął stąd polepszenie. *DramStp* I 622.]

Szeregi: »polepszenie, (i) nawrocenie« [*szyk* 1:1] (2): kthory [*oblubieniec, tj. Chrystus*] ná káżdą godzinę czekał polepźzenia/ náwroczenia/ á lepźzey gotowości/ obłęđliwey oney owiećłki łwoiey. *RejPos* 342v; *PowodPr* 66.

»obaczenie i polepszenie« (1): Ráćz dáć vpáđłým obaczenie/ y polepźzenie *LatHar* 31.

»pokuta i polepszenie« (1): Pokuty y polepźzenia do krztu potrzebá. *KuczbKat* 135 *marg*.

»upámiętánie i polepszenie« (1): iż gdy by [złoczyńcy] niebyli śmierzcią karáni/ máła by náđzieiá po nich byłá vpámiętánia y polepźzenia *GroicPorz* kk2.

»polepszenie i uznanie« (1): Ták rownie Papieżnicy czynią/ kiedy im pan Bog [...] Íprofne obyczáie ich vkázuie y odkrywa/ y do polepźzenia y vznánia nápomina *NiemObr* 179.

b. *Powrót do zdrowia, poprawa zdrowia, oznaki zdrowienia* (9) : *FalZioł* V 14; *Medicatus*, *Vliczony/ vzdrowiony/* to yeft nieyákim zielem álbo korzeniem ku polepźzeniu prziwiedziony. *Mącz* 212c; *Naprzod Dryakwie* oney ktoráś mu pić dał/ puść albo połoź ná bolączkę kropkę ile grochowe ziórno/ ieflić wíchnie/ á ból łye nie włzy/ znak iefł iáwny śmierci: ále iefli nie wíchnie á bólu łye włzy/ dobra nádzieia polepźzenia. *SienLek* 125v; śikay mu [*koniowi*] on łok z śikawką mośiędzową w oczy s killká raz przez dzień po kropce/ á nieday mu thego wycierác/ wźrzyłz wnet polepźzenie. *SienLek* 165v, 72v; gdi chłop z wybitim okiem przyszedł [*do barwierza*]/ choć rozumiał że mu niemogł nic pomoc/ wśákoź áby od niego co grzywien wyludził/ powiedział mu/ iedno piędzy nie żáluy/ ná lekárłtwá/ będziefz pewnie zdrow: kmiotek wřadowawłzy łie czeka thydzień/ czeka drugi/ trzeći/ nic przedłię nie baczy polepźzenia *GórnDworz* R7v.

Wyrażenia: »polepszenie chor oby« [*szyk 1:1*] (2): Znáki polepźzenia choroby *SienLek* Ttt3, S[ss]v.

»polepszenie zdrowia« (1): iż iefli mu Pan Bog zdrowia požyczy/ toć iuź łlubuie polepźzyć żywota łwego [...]. A łkoro ku polepźzeniu przydzye zdrowia łwego/ przedłię ze włzytkiego nic *RejPos* 248v.

Szereg: »polepszenie i pogorszenie« (1): Choroby polepźzenia y pogorłzenia znáki *SienLek* S[ss]v.

Synonimy: **I.1.** *poprawa, poprawienie*; **a.** *naprawa, naprawienie, nawrocenie*; **II. 1.a.** *poprawienie*; **b.** *połkrzepczenie*.

Cf **NIEPOLEPSZENIE, POLEPSZYĆ, POLEPSZYĆ SIĘ**